LLUIS VILADEVALL I MALGÁ

ELS ISERN INTIMS

Publicacions del "Diari de Mataró„

MUSEU ARXIU DE SANTA MARIA
Centre d'Estudis Locals de Mataró

LLUÍS VILADEVALL I MALGÁ

Lluís Cuadrada Gallifa

ELS ISERN ÍNTIMS

IMPREMTA MINERVA
MATARÓ

PUBLICACIONS DEL

DIARI DE MATARÓ

Rerum gnari et imagine carent

PROEMI

El curs del temps inexorable va eliminant els contemporanis del eximi D. Jaume Isern i Colomer i del seu portentós fill En Carles; dos cecs de naixença que amb l'esclat de ses genials facultats atragueren a Mataró la visita de tantes persones il·lustres, desitjoses de comprovar per sí les meravelles que la fama en pregonava. Com de fet, sense haver-ne sigut expectador, costa de creure que la naturalesa humana pogués assolir perfeccions tan excepcionals com les de que foren mostra meravellosa els dos Isern.

A refermar-ne la exactitud, a falta d'altre cronista, adreça aquestes notes biogràfiques i anecdòtiques el que sotscriu entenent, com diu Ausoni en el prefaci de ses PARENTALIA, *que no hi ha deure més sagrat pels sobrevivents. que el de fer reverentment memória dels qui foren.* I cal publicar les ans que desapareguin del tot les persones, encara vivents, que havien tractat En Carles i son pare. Elles coneixen molts dels fets i episodis que retrec i sens dubte, si calgués, en certificarien la realitat.

Així mateix podria referir-me al testimoni dels escrits qûe parlen dels Isern; però la majoria son incomplerts, fragmentaris i difícils d'aplegar, escampats com foren en la premsa periòdica d'aquella època.

De tota manera crec imprescindible citar com a fons d'informació la magistral biografia escrita pel *Mestre en Gai Saber* En Terenci Thos, company íntim d'En Carles i de son germà Càndid, llegida per son autor en la sessió necrològica que als Isern va dedicar l'Ajuntament en les festes de les Santes de l'any 1889 (1); la incomplerta de D. Jaûme, pûblicada pel Dr. D. Francisco Campderà, (2) fûndador del manicomi de Lloret, qûe foû dels primers d'Espanya on, descriû, acompanyant-hi gravats, els aparells qûe havia inventat per a l'ensenyament dels cecs, i la que figura en la «Historia de Músicos distingûidos» de Fargas i Soler, pûblicada a Barcelona l'any 1874.

Ademés, D. Francisco de P. Madrazo dedicà la tretzena carta del seu llibre «Impresiones de ûn viaje a Barcelona» en elogi dels Isern pare i fill; En Víctor Balagûer, en una de ses obres descriû amb entûsiasme apologètic la visita qûe els hi feu acompanyat d'altres literats i poetes barcelonins; En Piferrer i En Coll i Vehí n'escrigûeren articles en el «Diario de Barcelona»; algûns diccionaris enciclopèdics (el de la casa Montaner i Simón, per exemple) en parlen també, més o menys extensament.

No cal que m'esforci en allargar ûna llista que es faria intermi-

---

(1) Fou publicada en fascicle separat pel «Semanario de Mataró.

(2) Impresa a Barcelona l'any 1837 (qûan el senyor Isern ne tenia tot just 38) amb aquest títol: *Descripción de algunos instrumentos para enseñar a los ciegos las primeras letras* y *la escritura en notas de música por D. Jaime Isern, ciego de nacimiento: antecede una noticia biográfica del autor.*

nable, resultant en tot cas incomplerta, per les raons abans exposades.

Podria dir-se dels Isern que no tenen història. Llur vida, diguem-ne pública o externa, va descabdellar-se plàcidament en la proverbial monotonia de nostra ciutat, solament interrompuda per la tràgica mort dels seus dos fills. Fora d'això no s'hi troben peripècies extraordinàries que hi donguin interès culminant. Aquest rau en la íntima compenetració d'una família privilegiada, on uns lluïen per la flamarada del geni i tots per la bondat, l'atractiu personal i la fermesa de caràcter. L'encís del seu tracte derivà d'aquest doble concepte; i quan els afligiren les desgràcies, posant més de relleu qualitats tan estimables, els acompanyà l'afecte de tothom i la veneració de llurs amics.

En la llarga vida de D. Jaume Isern poden assenyalar-se tres períodes que marquen canvis radicals en sos costums i en son viure. De primer, la joventut fèrvida i animosa, amb l'empenta de un gran talent servit per una sensibilitat exquisida; anhelós de saber i aprendre, travat per la manca d'un sentit primordial i en ardida lluita per a superar aquesta deficiència. Un bri d'ambició sembla alhora traspuar de son esforç inventiu i del conreu del tracte social en aquella època.

Tot canvià en casar-se, sobretot nascut En Carles; des de llavors s'el troba absorvit per la llar, concentrats en ella els seus goigs, els seus afanys, la vida complerta.

Ans de vint anys l'edifici de les il·lusions i esperances de l'exemplar matrimoni s'havia esfondrat de soca arrel. La mateixa malaltia s'emportà tots dos fills en la joventut florida, deixant als pares en perdurable desconsol.

Aquesta tràgica sotragada, sobretot la pèrdua d'En Carles, amb qui la comunitat del geni musical i la privació de la vista,

semblava haver fós les dues persones en una sola naturalesa, fou per son pare com la substracció violenta de gran part de son ésser.

Començà per a ell una vellesa buida d'esperances terrenes, àrida com un desert, on sols verdejava el migrat oasi de l'amor conjugal.

Les consideracions que acabo d'exposar justifiquen, per a major claredat, la distribució d'aquestes notes biogràfiques i anecdòtiques en tres capítols, destinats cada un a recollir les referents a les èpoques assenyalades.

I

JOVENTUT DE D. JAUME ISERN

Nasqué D. Jaume la diada de Santa Llúcia de l'any 1798 (1) en la casa avui assenyalada amb el número 44 del carrer de la Mercè.

Es fàcil comprendre la pena dels pares en adonar-se de que aquell seu fill venia al mon amb el gros desmèrit que representa l'ésser privat de la vista; ni cal dir si consultaren metges cercant-hi remei, doncs no s'avenien a que fos incurable la ceguera del nadó.

Mes, convençuts a la fi de la inutilitat dels seus esforços, arribada la oportunitat, els dirigiren a compensar amb l'educació la falta d'un sentit tan principal.

---

(1) Al llibre 24 de Baptismes de la Parròquia de Santa Maria, fol. 385, figura la partida que copio:

«El quince de Desembre de 1798, en les fons baptismals de la Parroquial Yglesia de Mataró, bisbat de Barcelona, per mi lo infrascrit fou batejat Jaume, Eusebi y Jacintho, nat el dia tretze, fill llegítim y natural de Gaspar Ysern y de Maria Teresa Colomer conjucs de Mataró; foren padrins Desideri Ysern, comerciant y Catherina Colomer, doncella.—Jacintho Marcé, Pvre. vicari.»

Per dissort, la ciència pedagògica que ha fet actualment tan admirables avenços en la manera d'instruir als mancats d'algun sentit corporal i deficients o anormals, en els cecs reduïa llavors la seva tasca a l'ensenyament rudimentari de la música. Ans dels sis anys En Jaume començà a rebre les lliçons del músic Fèlix Font, també cec. Dotat de gran talent i d'aptituds excepcionals, ans dels deu anys havia après solfeig i piano. Un dia va sentir-lo improvitzar en aquest instrument l'organista que era de Santa Maria, Mossen Antoni Mitjans, i sorprès en constatar el domini tècnic i l'espontaneïtat creadora en un noiet tan tendre i mancat de vista, va empendre's de perfeccionar la seva educació artística, ensinistrant-lo en el maneig de l'orgue i en les lleis de l'harmonia. Ademés valent-se de peces de relleu, li feu capir la representació gràfica dels sons musicals, així com de les claus i demés signes que s'usen en la música escrita.

Obtinguda per Mossen Mitjans la plaça d'organista de nostra Seu metropolitana, son deixeble va seguir-lo a Tarragona, on residí dos anys complerts, que esmerçà en l'estudi del violí i el violoncel, tenint per mestre a D. Antoni Diaz, que ho era de Capella en la mateixa Seu.

En sortir de Tarragona, als divuit anys, era Isern un músic consumat, no sols pel domini capdal de variats instruments, com l'orgue, el piano, el violí i el violoncel, sino també pels coneixements adquirits en les regles de la composició i harmonia.

Lluny de quedar satisfet son desig d'aprendre, el progrés de sos coneixements musicals fou per l'ànima del jove Isern un gran estímul que l'empenyia irresistiblement a l'estudi d'altres rams de la ciència. Els seus pares, convençuts del gran talent natural i les aptituds que oferia, van escollir-li per mestre al Dr. Vicens Cavanilles, nebot del famós naturalista del mateix nom, persona de vasta erudició i reconeguda ciència. Aquest el rebé a la seva casa

de Barcelona i prompte se li aficionà de tal manera, que no sols fou el seu preceptor, sinó amic íntim mentre visqué. D'ell aprengué humanitats i els rudiments científics compatibles amb les lliçons orals, únic medi docent que deixava a son albir la falta de vista del deixeble, qui cuidava súplir amb la atenció la impossibilitat d'estudiar en els llibres.

La tasca educativa baix tants bons auspicis inaugurada, sofrí una interrupció forçosa, imposada per circumstàncies trascendentals.

Els pares del jove Isern, sempre afanyosos de que pogués guarir-se la ceguera de son fill estimadíssim, hagueren esment de les meravelloses cures que amb ses operacions obtenia el Dr. Delpech, catedràtic de la Facultat de Montpeller, qui llavors compartia amb Dupuytren la supremacia en l'art de curar

Com els metges d'ací, en la primera infantesa del jove Isern havien declarat incurables les cataratas congènites que patia, bé es deixa entendre amb quant dalé acolliren l'esperança de que pogués obtenir la vista.

De on vingueren informacions prou autoritzades per a impressionar l'ànim de tots plegats i empenye'ls a decidir un viatge que en aquell temps representava un curull de dificultats i despeses?

En el garbuix dels meus records, ja ben llunyans, em sembla esmentar que la iniciativa fou deguda al dramaturg i poeta espanyol D. Leandre Fernandez de Moratin.

Aquest, durant les llargues estades que feu a Barcelona, per mediació de D. Vicens Cavanilles intimà amb el jove Isern.

Segons conten els biògrafs de Moratin (1), l'any 1814, aquest

(1) Vegi's la biografia escrita per l'Aribau en el tomo de la *Biblioteca de Autores Españoles*, corresponent a Moratin. (Edició Rivadeneyre).

sortí de València amb ûn falûtxo que havia de portar-lo a Marsella, fugint de la persecució de qûe eren objecte les persones d'opinió lliberal, titllades llavors d'afrancesades. Un temporal interrompé la navegació, perillosa en tals circûmstàncies per a un vaixell de tan esquifit tonatge, i l'obligà a cercar refûgi en el port de Barcelona. Rebut amb amistoses demostracions pel baró d'Eroles qûe n'era el Capità general, va desistir del viatge a França per a qûedar-se a la ciûtat comtal, on va estrenar el 4 de desembre del mateix any el *Médico a palos*, comèdia de Moliére traduïda i adaptada per ell a l'escena espanyola. A la primavera del 1818, Moratin anà a Montpeller i va passar algûns mesos en l'antiga ciûtat catalana, ans d'anar-se'n a Paris, d'on tornà l'any 1820 a Barcelona vivint en la mateixa casa de Cavanilles on també s'hostatjava nostre Isern.

Aquesta doble circumstància de la coral amistat qûe existia entre Moratin, Cavanilles i l'Isern, i l'estada del famós dramatûrg a Montpeller pocs mesos abans de qûe hi anés D. Jaume, dona major versemblança a qûe fossin els informes adquirits, comprobats i tramesos per Moratin, sobre la pericia del professor montpellerià, els que determinessin qûe se li confiés la cûra.

Fos qûi fos l'inductor, el cert és qûe el viatge va efectûarse a primers del any 1819. El Dr. Delpech, després de reconèixer d'espai i moltes vegades al jove Isern, no compartí el pessimisme absolût dels metges d'ací i aconsellà l'extracció de les cataractes, sense garantir-ne l'èxit (1).

---

(1) El Dr. Delpech comprenia i adhûc parlava el català, sia per haber nascût a Tolosa, on molts parlen encara ûn *patois* catalanesc, o per haber residit algûn temps a Catalûnya on vingûé, com sanitari, amb l'exèrcit de Napoleó.

Morí assassinat el 22 d'octubre de l'any 1832. Sortint de la Facûltat en carruatge descobert s'hi atansà ûn jove de la bona so-

Sense vacil·lacions fou acceptat aqüest criteri i el risc conseqüent, amb tal de sortir de incertituds i treüre's la recança de no haver esgotat tots els medis curatius.

Més els sacrificis foren endebades.

Les cataratas congènites, ben diferents de les que sobrevenen en el cürs de la vida, acostumen acompanyar-se d'altres defectes greus de les membranes i demés orgues del fons de l'üll. Aqüests desordres, qüe la presència de la catarata süstreü a les exploracions més minücioses, són les qüe frustren habitüalment el resultat de l'operació més habilment executada.

Qüatre successives hagüé de sofrir-ne D. Jaüme Isern, i segons testimoni dels assistents (com consigna el Dr. Campderà en la biografia ja citada), va sofrir-les impàvid i serè amb tot i ésser dolorosíssimes.

Cal tenir en compte qüe llavors no hi havien anestèssics, fins l'any 1841 no s'aplicaren les propietats estüpefacients de l'èter i del cloroform per a suprimir el dolor de les operacions qüirúrgiques; i èrem al 1884 qüan el Dr. Koller de Viena descubrí les admirables virtuts de la cocaïna com anestèssic local, d'acció verament prodigiosa en ocülística.

Si els sacrificis foren inútils per la cüració de la ceguera; el viatge i l'estada a la histórica ciutat catalana aprofitaren a D. Jaüme Isern en altres conceptes. Per de prompte aprengué el francés, exercitant-se amb üna joveneta de la casa on posava, qüe pacient-

---

cietat de Montpellier que li va engegar dos trets de pistola; üna bala li travessà el cor, l'altra va ferir al cotxer. L'homicida abans d'ésser hagut va suïcidar-se. Els mòbils del crim quedaren en el misteri, oficialment; més D. Jaüme Isern a l'explicar-me aqüest fet l'atribuïa a que el Dr Delpech, consültat per üns clients sobre l'oportünitat del casament de la seva filla, qüe pretenia l'agressor, hagüé de desaconsellar lo per motius de salüt.

ment l'ensinistraba i corregia els defectes de pronúncia i construcció. Ademés, va trobar allí dos catalans de bona voluntat qu'es compartiren la tasca de iniciar-lo en noûs coneixements i li restaren bons amics en el sûccessiû.

Eren el metge Dr. Francisco Campderà i Camin, que completava els seûs estûdis en aquella Universitat, i l'advocat tortosí D. Francisco Vergés. Ambdos, assabentats del sistema adoptat per Mr. Gûillé, metge i director general de l'Institût de cecs de París, a qûi escribiren, van emprendre's l'ensenyar a D. Jaûme Isern d'escriûre i comptar, per medi d'enginyosos aparells de pròpia invenció.

Menys de vint dies (així ho testifica l'esmentat biògraf) foren sûficients per que el jove Isern adqûiris aquests noûs coneixements; amb lo qûal donà per compensats el desengany i els dolors de les operacions i les cûres, retornant de Montpeller més dicidit que mai a perfeccionar la seva instrucció, fins al terme de lo possible.

Va instal·lar-se novament a Barcelona en la casa de D. Vicens Cavanilles, qui li donà lliçons de ideologia, història, geografia i rûdiments de física, qûímica i història natûral. Ensems freqûentava les aûles de Llotja, on segûia amb assiduïtat el curs del sabi natûralista Dr. Yañez, de qui va fer-se amic, com també en fou del preûat pintor alicantí D. Vicens Rodés, (1) Director de la *Escola de Belles Arts*. Aqûestes relacions li obriren les portes de les millors cases de Barcelona, on el seu talent artístic, agradós tracte i gran il·lûstració, augmentant la simpatia planyívola qûe despertava son defecte físic, li valgûeren arreû bon acolliment.

Entre les amistats adqûirides en aqûesta època, cal citar-ne tant per la qûalitat del sûbjecte com per la assiduïtat i coral afecte

(1) En Rodés foû deixeble de López. el predilecte de Goya.

amb qüe perdurà, la de la Comtesa de Vallcabra. Aqüesta noble dama, de gran cultüra i de sentiments noblíssims, podriem dir qüe va constitüir se de bon grat protectora del nostre eximi compatrici, sobretot qüan les pèrdues de fortuna esdevingudes poc després a la família Isern, va imposar-los-hi sensibles privacions.

Un fet inesperat vingué a interrompré la vida de tranqüil·la amenitat, com podriem dir-ne, qüe menava el jove D. Jaüme, compartint el dia entre la freqüentació de les aüles i les tertú'ies, on podia lluir ses habilitats i früir de les complacències del bon tracte social. Aparegüé a Barceloua la febre groga, essent aquesta epidèmia del 1821, üna de les més mortíferes i extenses que's registren d'aquesta malaltia en nostres climes.

No volgüeren els pares Isern deixar a son fill allünyat de la familia en tals circumstàncies, entre els perills d'üna pesta de caracter fulminant i contagiosa en graü süperlatiu. Retornà, doncs, a Mataró i aquí romangüé, ja en definitiva, per haver esdevingut en la familia les contrarietats econòmiques a qüe hem aludit abans.

La malüra de Barcelona va perllongar se algüns mesos i anà extenent els seüs estralls per les poblacions costeres de València, Múrcia i Andalusia. Això portà una gran paralització del comerç de cabotatge qüe's feia molt activament en la nostra ciutat, de la qüal va ressentir-se greüment el negoci dels Isern, imposant-los de prompte üna extremada circünspecció en les despeses, incompatible amb l'estada del seu fill a la capital.

Ademés, les circümstàncies polítiqües, eren també desfavorables al comerç i la indústria del país. Restablert el règim constitucional per la süblevació de l'exèrcit a Cabezas de St. Joan, de que fou promotor En Riego, els sentiments del rei Ferran i de gran part del país següien aferrats al absolutisme, per bé qüe aqüell manifestés qüe jürava de bon grat la Const'tüció. D'això en resültava

ûn estat de insegûritat política i personal qûe's traduïa en un segûit d'aldarûlls i revoltes, motiu de ràpida decadència en tots els ordres de l'economía i benestar socials.

L'exaltació creixent dels enemics del règim constitûcional, més o menys obertament afavorits per la gent de Palaû i les aûtoritats que depenien directament del Rei, portaven sovint conflictes i persecucions injustificades, de que per ûna simple delació anònima eren objecte, fins les persones més pacífiqûes i ben repûtades.

D'una d'aqûestes vils maniobres foren víctimes alguns significats mataronins, entre els quals s'hi comptava D. Gaspar Isern. Foren deportats a Girona, d'on pogûeren retornar pocs mesos abans del decret de novembre de 1823 restablint l'absolutisme; empresa en que va ajûdar a nostre Ferran, l'exèrcit francès comandat pel Dûc d'Angûlema, que amb aqûest fi va envair novament Espanya.

La forçada absència del cap de casa feû trontollar encara més el negoci dels Isern, ja molt reduït per les contrarietats anteriors. Finalment hagué de plegar-se, sûbsistint no més la filial qûe tenien establerta a Màlaga i regentava el germà gran de D. Jaume, anomenat Desideri.

Per ajûdar als seûs pares i sûbvenir a les pròpies necessitats, nostre eminent compatrici començà a donar lliçons de música, i segons conta el seû biògraf Dr. Campderà, volgûé aprendre de fer cistelles; si bé afegeix, qûe'n desistí molt aviat, observant qûe aqûest treball li endûria la pell de les mans i li amossava el tacte, la finûra del qûal havia educat tan cûrosament. No he pogut comprovar l'exactitud d'aqûesta dada, de que mai havia sentit parlar. Si l'intent existí, la provatûra degûé ésser molt efímera.

Lo cert ès que en aquesta època son pare l'ensinistrà en l'art de fustería, que practicava per afició; i com volgûés també aprendre el

d'ebanista, N'Esteve Margenat que ho era, i sens dubte dels més experts, l'alliçonà benèvolament en aqüest ram i en la tornería, on amb tot i la cegüera excel·lí en graü extrem.

D'aquell temps data així mateix l'enginyosíssim aparell que inventà i construí per a qüe poguessin els cecs escriüre música, desmentint l'adagi francès qüe per a significar l'absürditat d'ün projecte d'u: *és tan impossible com a un cec escriure música.* Mercè a la encertada inventiva de nostre preüat compatrici, avui és empresa molt assequible i üsüal en els establiments qüe es dediqüen a l'instrücció dels orbs.

Qui adoptà primer aqüest útil invent foü l'Institüt de Londres, on foü conegüt per üna circümstància que no serà ociós referir.

L'insigne mataroní Antoni Püigblanch, emparentat amb els Isern, a qüi les circümstàncies polítiqües de nostre país imposaren llargües temporades de residència a Anglaterra (1), hagué esment de qüe hi havia üna important societat filantròpica a Londres. Presidia-la el Duc de Süssex, germà del Rei, i tenia per objecte encoratjar l'avenç de les arts i la cultura, distribüint premis anyals als qui més es distingissin en aquests rams.

El mateix Püigblanch s'encarregà de presentar l'aparell i üna memòria explicativa al tribünal qüalificador, i aqüest li concedí per ünanimitat el premi de l'any 1826. Sens demora el govern del Regne Unit va agenciar per medi del seü representant consolar a Barce-

(1) En Püigblanch ocüpava la càtedra de grec en l'Universitat d'Alcalà qüan l'invasió napoleònica. D'opinions liberals, l'absolütisme novament entronitzat l'any 1814 motivà qüe anés a residir a Anglaterra, de on retornà al restablir-se el govern constitücional (1820), essent elegit dipütat a Corts per Barcelona. La vida efímera del règim de llibertat i la temença de noves persecucions, motivaren qüe tornés a emigrar a Anglaterra, on va morir l'any 1842, qüan ne tenia seixanta set.

lona, que D. Jaume Isern l'autoritzés per a reproduir l'enginy i adoptar-lo en l'Institut d'educació dels orbs de Londres, cosa que ell otorgà graciosament. Així mateix fou adoptat sens demora pel «*Col·legi de Cecs*» de Madrid, on en lletres d'or s'escrigué el seu nom, *en lloc d'honor i preeminència, entre els benefactors d'aquells desgraciats a qui la llum del sol escalfa, més no il·lumina* (1).

Sense que hom pugui traslluir amb certitud els móbils que l'empenyien, no te dubte qu'els primers anys del seu establiment definitiu a Mataró assenyalen en la vida de D. Jaume Isern un període de gran activitat. Fos que la mermada situació económica de la familia li fés entreveure la eventualitat de bastar-se a sí mateix amb un treball productiu; o que solament el mogués l'impuls natural d'una joventut fogosa, esperonada per una intel·ligència sempre ávida de remuntar les mes enlairades regions de l'esperit, sia el que's vulla, jutjant-ne pels resultats, cal reconèixer que foren anys de gran profit i fixaren resoltament sa vida ulterior.

Al invent del aparell per escriure música va seguir el d'altres, endreçats també a instrucció i entreteniment dels orbs. Un servei per a que puguin sumar amb gran comoditat; altre els permet prendre part com qualsevol vident en el joc del *quinto*, que llavors era el preferit en les tertúlies de confiança; finalment construí un enginyós i senzillíssim ormeig que facilita extraordinàriament la correspondència epistolar, del qual en feu ús correntment la resta de sa vida.

Consisteix en un petit marc, com de finestreta, que travessen horitzontalment cordes de viola, a distàncies acompassades. Dintre d'aquest marc encaixa just una portella que tanca un minúscul baldonet. Entre el pautat que assenyalen les cordes de viola i el por-

---

(1) Terenci Thòs.—Biografia de D. Jaume i D. Carles Isern.

ticó s'hi posa el paper de cartes, qüe resta fermat i pot escriure-s'hi dret amb la güia dels fils transversals. Al cap de cada ün d'ells hi ha ün foradet en el marc, que permet fixar-hi una petita clivilla, i serveix per a indicar la ratlla escrita, eliminant així el perill de tornar a escriure sobre la ratlla plena.

També en aquesta època començà a donar lliçons de solfeig i de piano i violí, amb la perícia de que donen fè els resultats obtinguts de sa tasca docent, qüe amb constància inalterable va professar en lo süccessiü.

Ni la mültiplicitat de les feines pogué esgotar ses energies, ni abatre la fermesa de sa voluntat. Clar ho manifesten els progressos qüe feu en les arts manuals, exercitades amb üna constància i afició a prova de les grans dificültats que la manca de vista devia oposar-li. De la perfecció qüe assolí com ebanista i torner en testifiqüen les obres d'ornamentació i de bon ús qüe va construir aqüells anys. Entre altres menys notables, s'hi conten un magnífic templet d'alabastre, üna gran taula rodona de caoba, dos vaixells en miniatura, l'ün d'òs i l'altre de ivori i caoba. Aquest i un de dos violins, confeccionats també per ell en füsta d'eüra, molt estimada per la seva ressonància, adquiriren cert valor històric, com veürem tot seguit.

Abans, per venir a tomb, em serà permesa una breu digressió històrica.

L'any 1827 esdevingüé a Catalünya ün moviment revolücionari ültra-realista, promogut per la secta del *Angel Exterminador*, la qual suposava a Ferran VII inclinat a retornar al règim constitücional, com li aconsellava el govern de la monarqüia borbónica restaurada a França, i pretenia fer rei al infant D. Carles. Fracassat ün primer intent sediciós a primers d'any, foren indultats a 30 d'Abril els que resültaren compromesos en l'aldarüll.

Llavors fou qūan els professors de la Universitat de Cervera dirigiren a Ferran VII la famosa exposició, pūblicada a la «Gaceta de Madrid» del 3 de Maig, on consten aqūelles frases tan retretes: «Lejos de nosotros la peligrosa novedad de discūrrir qūe ha dominado por largo tiempo, con total trastorno de imperios y religión, en todas las partes del mūndo.»

Semblava, doncs, tot dat i beneït, qūan en finir l'Agost esclatà novament la rebel·lió i s'extengūé de pressa per l'alta Catalunya, amenaçant propagar-se a València i Aragó. Per a batre els sūblevats foū enviat el cèlebre comte d'Espanya, amb tropes suficients i carta blanca per a obrar a son albir, missió que desempenyà molt a gust del monarca i li valgué fama perdūrable de cruel i sanguinari.

Ferran VII determinà contribuir personalment a la pacificació dels esperits i obtenir amb la seva presència la confiança popūlar. Amb aquest objecte sortí del Escorial el 22 de Setembre, arribant a Tarragona sis dies després. Allí va datar ūn manifest dirigit als catalans, on oferia clemència pels qūi deposessin les armes en el termini de vintiqūatre hores d'ésser-los intimada la sobirana volūntat, i amenaçant als obstinats amb ūn rigūrós càstic, *del qual la memòria duraria per molt temps.* Així foū: molts rebels deixaren les armes i els demés van ésser ràpidament batuts i desfets per les tropes del comte d'Espanya, en tal manera, qūe la pacificació de Catalūnya era complerta en acabar l'Octubre.

El rei Ferran, desitjós de reanimar l'esperit del poble amb la presència de la reina Amàlia, tan estimada i popular per son caràcter angelical i grans virtūts, determinà qūe aquesta anés a València, on es reūnirien els monarqūes l'últim dia d'Octubre.

No cal dir que hi foren rebuts amb gran entūsiasme i seguides ovacions i homenatges, qūe's perllongaren els divūit dies qūe dūrà llūr estada en la ciūtat del Túria.

El 19 de Novembre sortiren els reis de València, arribaren el dia 24 a Tarragona, que va demostrar amb sorolloses aclamacions la seva fidelitat a les reials persones.

Entraren aquestes a Barcelona el dia 4 de desembre, no menys obsequiades i victorejades que en les demés ciutats que havien visitat. Hostatjats en el palau reial antic, del qual la esquifidesa feia contrast amb el fronter edifici de la Llotja, romangué la Cort a la ciutat comtal fins el 8 d'abril del 1828.

Aprofitant l'avinentesa de tan llarga estada, la comtesa de Vallcabra, amb l'ajut d'altres personatges influents, obtingué a benefici de D. Jaume Isern una audiència especial, on pogués lluir les seves habilitats a presència dels monarques. Ademés d'aquests assistiren a la recepció bon nombre de palatins i aristòcrates. SS. MM. es mostraren molt complaguts i aplaudiren el talent músical del ja famós *cec de Mataró*. Aquest, com a mostra dels seus treballs manuals, gentilment els oferí el vaixell en miniatura fet d'ivori i caoba, i un dels violins de fusta d'eura, de que abans hem parlat. Els reis acceptaren agradosos l'obsequi, i els objectes foren dipositats a la *Casa del Labrador* del reial seti d'Aranjuez, amb les demés obres d'art que fan d'aquell lloc un variat museu, Com a mostra de la seva benevolença, el rei concedí a N'Isern una pensió vitalícia anyal de 300 ducats, equivalent a 827 pessetes d'ara.

Cap aconteixement d'importància podem assenyalar en la seva vida, després dels referits, fins l'any 1830 en que va obtenir la plaça d'organista de Santa Maria. Aquesta se li adjudicà per excepció, tenint en compte el seu mèrit, doncs era estatuït que havia de desempenyar-la un sacerdot de la Comunitat, que a tal efecte disposava d'un Benefici.

El mateix any l'Ajuntament li encomanà la direcció d'una mo-

desta escola municipal de música, d'un nombre redüit de deixebles. Com no disposava de local propi, la lliçó es donava a casa del mestre.

De la capacitat i bon zel amb qüe desempenyà l'encàrrec, n'és bona mostra la qüalitat i vàlüa de molts qüe'n següiren l'ensenyament. Entre aquests figüren Mossen Manuel Blanch, qüi a dinoü anys compongué la gran Missa de les Santes i més tard el *Miserere* i altres obres de mèrit, essent per molts anys Mestre de capella de Santa Maria; D. Nicolau Guañabens, aütor de la òpera «*Arnaldo de Eril*» estrenada amb èxit al teatre del Liceu de Barcelona; els Drs. Mossen Martí Valls, Mossen Francesc Andreu i Novell i Mossen Josep Gomis, morts prematürament al començ d'una brillant carrera; i el preferit de sa vellesa, el Mestre Llüís Viada qu'ens abstenim de qualificar, ja qüe al abast de tothom resten els seüs mèrits.

Així passaven els anys, qüe nostre famós compatrici esmerçava de plé en el treball, preocüpat exclüsivament en remontar la situació econòmica de la casa; fins qüe, maridades com eren les seves germanes, üna a Màlaga i l'altre aquí, amb l'advocat D. Josep Boter i Llaüder, i morts els seüs pares, va trobar-se sol, lliure d'obligacions i amb medis per a sostenir decorosament üna llar pròpia. Sospesades aqüestes circümstàncies, decidí casar-se i sol·licità per müller a üna mataronina pertanyent a üna familia amiga de la seva. Ella i üna germana vivien temporalment a Barcelona amb son únic germà, arribat feia poc d'Amèrica, casat i emmalaltit.

Na Carlota Viñas i Lastortras, així s'anomenava la qüe foü esposa amantíssima de D. Jaüme Isern, era la bondat, la modèstia i la dolcesa personificades, com reconeixien qüants la tractaven.

Aceptada favorablement la demanda, el matrimoni va celebrar-se el 19 de Desembre del any 1840 a l'església de Santa Maria del Mar de Barcelona, i els nùvis vingùeren a Mataró, instal·lant-se en la casa n.º 18 del carrer de Molas, on residiren fins l'extinció de la familia.

Aviat s'els hi reuní, per conviùre amb ells en lo sùccessiu, la germana menor de D.ª Carlota, a qui abans alùdírem. Persona de migrada estatura però de gran esperit, la senyora Mùndeta, com l'anomenaven, foù ùna segona mare pels seùs nebots i compartí, amb íntima amor i fermesa imponderable, els goigs i les penes qùe temps a venir sotraqùejaren a la familia.

A 3 d'Octùbre de 1841 nasqùé feliçment el primer fill a qùi van posar Cándido, nom sense precedent en les nissagùes dels pares.

Sens dùbte el padrí pagaría tribùt a la dèria romàntica dominant en aqùella època, on trobem mataronins contemporànis també, amb noms altissonants com Corinta, Decorosa, Afra, Eùdòxia, Silví, Octavi, Terenci i altres, el record dels quals bùrina voltant les pùntes de la ploma.

La natùral alegria que deriva de la paternitat, fou en aqùest cas augmentada per la satisfacció de tenir En Càndido complerts els sentits corporals; doncs a tots mantenía en neguit el recel de qùe pogùés ésser hereditària la cegùera paterna.

MUSEU ARXIU DE SANTA MARIA
Centre d'Estudis Locals de Mataró

II

EN CARLES

Dos anys després, el dia 2 d'Octubre de 1843, vingué al mon En Carles (1).

Aquesta vegada, fatídicament va complir-se la llei d'herència. Contra les esperances que feu concebir la integritat sensorial de Càndido, Carles nasqué orb com son pare.

Més la Providència no retardà el consol a dolor tan punyent

(1) En l'arxiu parroquial de Santa Maria consta l'acta del baptisme en la forma següent:

«Als quatre de Octubre de 1843, a les fonts baptismals de la parroquial Església de Mataró, provincia i bisbat de Barcelona, per mi lo infrascrit fou batejat Carles, Josep, Mariano, nat lo dia 2, fill llegítim i natural de Jaume Isern, organista, i de D.ª Carlota Viñas consorts, naturals de Mataró».

«Foren padrins D. Desideri Isern, i en son nom, en virtut de procura que obra en l'arxiu de aquesta Vicaría feta i firmada a 24 de Agost del present any en la ciutat de Màlaga, D. Josep Boter, advocat; i Ramona Viñas, doncella, naturals de Mataró»—*ita est.* Marianus Mora, presbiter et vicarius.

com ferí el cor dels seus, sobre tot del pare, qui es tenia com responsable de la desgràcia del fill.

Ben aviat guspirejà primerenca la flama del geni, amb que fou amplement compensada la manca de la vista.

Es llei biològica d'observació constant, que la pèrdua d'un orgue o sentit corporal, afina i perfecciona als més aptes per a suplir en ses funcions al que manca. S'ès vist amputats d'ambdues mans escriure amb el colze, i la finor de la vista compensar en els sords la falta de l'oïda (1). Més aquesta suplència ès sempre obra de la voluntat conscient i efecte d'una educació molt sostinguda.

No fou aquest el cas de Carles Isern, qui des la naixença mostrà l'esquisidesa sensorial de ses oïdes, i la inexplicable facultat de capir, per mera intuició, tot lo referent a la técnica musical.

Tenía ben pocs mesos quan un cas fortuït va posar de manifest aquest dó expontàni i portentós.

Rebec de temperament, o potser turmentat per cenestéssies, o díga-li sensacions internes, derivades del actiu treball d'organització cerebral que per força exigiria l'adaptació material de tan complicades facultats, lo cert és que Carles dormia inquiet i amb sòn l'euger, sovint interromput per inacabables ploralles.

Una nit, esgotats en và els amoixaments i medis habituals per aconsolar-lo, el seu pare, aborrit i malhumorat, es posà a xiular. Fou mà de sant: tot seguit parà el plor i amb ulls esparpellats, immòvil, atenía aquells sons harmònics, ben diferents de la usual cantarella amb que l'adormía sa mare.

L'experiència va ésser reproduïda sovint, amb formes diverses;

(1) D'aquesta propietat n'es exemple un famós caçador mataroní, En Gaietà Burgés que, sord com una perola i per tant impedit d'ésser avisat de la proximitat de la caça, per la fressa o els lladrucs dels gossos, amb la perfecció de la vista suplia aventatjosament la manca de l'oïda.

sempre s'obtingueren resultats pareguts. Per exemple: mentre mamava, sentia el piano o altre instrument; sobtat deixava el pit per a escoltar. Si volent provar el que faría, tocaven sense solta o desafinat, rompia el plor amb gran desconsol.

Tenia escassament un any, quan va emmalaltir. El meu avi, D. Antoni Malgà, que l'assistía, trobà dificultós pendre-li el pols i examinar-lo, pel seu desfici i bellugadissa. Son pare va resoldre molt fàcilment el conflicte: prengué el violí i des de les primeres notes restà embadalit, prestant-se immòbil a una minuciosa exploració.

Ans de barbotejar les primeres paraules, ja repetia ben entonats els cants que havia sentit o que s'empescava. Poc després, escoltant com solfejaven els deixebles de son pare, aprengué el nom de les notes i encertadament les aplicava en ses cantúries.

D'altres mil maneres, en presentar-se'n l'ocasió, exteriorisava sa meravellosa precocitat en lo referent a l'art musical. A dos anys ja tocava al piano, amb un sol ditet, les cançonetes o motius melòdics, que amb pasmosa facilitat retenia.

Si algú teclejava sobre el seu cap un tema conegut, de seguida, sense la menor vacil·lació l'endevinava, no equivocant-se mai.

Un dia de fira li compraren una d'aquestes trompetes d'estany de xiscle estrident, immodificable; més ell, en arribar a casa hi entrà llampant i cofoi, tocant-hi amb plena espontaneïtat, l'aire popular de *Mambrú anà a la guerra*. Sorprès, el seu pare li preguntà com s'ho feia per modificar el sò i obtenir-ne inflexions melòdiques; més ell no pogué donar-li altra resposta que un inconscient: —No ho sé pas.

La percepció dels sons era en Carles perfecte, fins a tocar l'inversemblble. Si algú amb els dits extesos, deixava caure les

mans sobre el teclat d'un piano, de seguit i sense errar-ne una, anomenava les notes colpides. Sentint afinar un violí o altre instrument de corda, distingía les fraccions tonals emeses fins arribar a la tonalitat perfecte, essent-li conegut des de la primera infantesa el que donaven, amb relació al tò d'orquestra, les campanes de la ciutat i dels rellotges que sentia.

Era costum d'aquella època, quan moría algun confrare de les moltes germandats piadoses existents a Mataró, que sortíssin pels carrers en ordenada renglera els andadors, vestits amb les cotes del color corresponent a cada una; a les cantonades s'aturaven, i amb un repic de campaneta ans i després, declamaven una fórmula breu, recomanant l'ànima del difunt a les oracions dels vivents. Aquesta cerimònia era un dels goigs de la primera infantesa d'En Carles; en sentir passar la corrua, sortia al carrer per a cantar joiós el tó en que cada campaneta dringava, en relació amb el clàssic *diapasó* d'orquestra.

Abans dels quatre anys, sense que ningú li hagués ensenyat, coneixia els tons majors i menors i sabia modular correctament, passant de l'un a l'altre, seguint les no apreses regles de l'harmonía.

Per molta que fos la complacència de son pare veient la precocitat fenomenal del seu fill, en qui semblava talment haver-se encarnat el geni de la música, procurava retenir l'impuls vivíssim que l'empenyia a escorcollar els més intrincats recons de l'art musical i defugia respondre a les insistents preguntes del seu fill per la por de que arribés a patir-n'hi la salut. Més tot era en va; lo que no volien ensenyar-li, ell cuidava d'aprendre-ho sol.

Un dia, al entrar a casa seva D. Jaume i un amic, els sorprengué sentir-li tocar al piano la jota aragonesa, acompanyant se amb la mà esquerra. Estava foll d'alegria, perquè era la primera vegada

d'encertar ne l'acompanyament. Fins aleshores tocava els cantàbils sense harmonitzar, per la dificultat que li ofería l'acompanyament de la mà esquerra. Més va augmentar la llur sorpresa en veure com, invitat per son pare a repetir la tocata en tons diferents, ho feu sense entrebancs.

Tenia uns quatre anys, segons conta el seu biògraf En Terenci Thos, quan li regalaren un violí proporcionat a sa estatura. Els primers jorns estigué passant l'arquet per les cordes, sense fer ús dels dits de la mà esquerra. Més, en breu, plé de goig feu a son pare:—Ja he trobat l'enginy: veus, deia apretant sobre el trast corresponent, aquest es un *ré*, aquest un *mi;* i seguí tocant la escala. Des de llavors progressà amb rapidesa sense auxili de ningú.

Cedint a la seva pruïja i frisança, consentí finalment son pare en ensenyar-li els principis d'harmonia i composició, i va assimilar-se'ls amb tal pressa, que molt aviat pogué improvitzar i fou capaç d'acompanyar a l'orgue (instrument que ja tocava als cinc anys) els cants de la Comunitat de Santa Maria.

Per cert que aquesta avinentesa donà lloc a un episodi curiós. El seu pare va sentir-se indisposat el vespre d'un dilluns de quaresma, que havia de tocar l'harmonium en la funció que tradicionalment es celebra a la església de Sant Jaume del Hospital. Donava disposicions per que avisessin a qui el pogués suplir; més En Carles s'hi oposà i, com noi una mica consentit qu'era, digué resoltament que ell se n'encarregaria, desentenent-se de les observacions que li feren, en temença d'un fracàs.

Com, en efecte, aquest estigué a punt d'esdevenir, més per una circumstància inesperada. Fou el cas que l'artista en miniatura, assegut enfront del teclat, no arribava de tros a moure les manxes amb els peus. Per a resoldre el conflicte fou menester que un escolanet, aclotat als peus d'En Carles, fés maniobrar acompassadament les manxes amb les mans.

Salvada en aquesta forma la dificultat produïda per la manca de talla, la part musical fou correctament desempenyada, tal com podia esperar-se de la seva extraordinària precocitat.

Poc temps després, comparegué un vespre a casa dels meus avis i demanà a la mare (a qui tractava amb molta confiança, apesar de la diferència d'edat). Encarregant molta reserva li digué:—Aquest vespre mateix et portaran un trasto gros; desa'l i que ningú n'hegui esment, perquè vull donar una sorpresa al *papa*.

El *trasto* resultà ésser el violoncel de la capella de música de Santa Maria i la sorpresa fou que, després d'assajar-se sol en la pràctica del instrument, la diada de Sant Jaume va sobtar a son pare executant-hi una peça que li dedicava com a felicitació.

Quan el còlera del any 1854, de funesta memòria per a nostra ciutat, on la mortífera epidèmia sembrava el dol en cada llar, com tants d'altres, els Isern buscaren un recés per a lliurar-se dels greus perills que els sotjaven, cada dia amb més apremi. El germà difunt de D.ª Carlota havia construït una torreta en el terme de Sans, que llavors distava bon xic del nucli urbà de Barcelona. La seva viuda, que hi estiuejava, els hi oferí hostatge, i s'hi instal·laren, esperant que milloré l'estat sanitari de Mataró.

Allí, un dia D. Jaume feia migdiada, quan va despertar-lo la tonada melangiosa com d'un oboé llunyà, tocat magistralment. Desitjós de que En Carles gaudís de la inesperada serenata s'aixecà a cridar-lo: més ni ell respongué, ni el trobaren en lloc els qui el cercaven pels voltants de la casa. Comparegué més tard, i en preguntar a son pare perquè el demanava, aquest li manifestà el que s'havia perdut, si no havia sentit l'oboé. Llavors ell esclafí una rialla, dient:—No era cap oboé sino un fagot, qu'em deixa el qui el toca a l'església; era jo el sonador.

No cal dir si restà sorprés i embadalit son pare, comprovant

ūna volta més les portentoses dots mūsicals del fill qūe tan apassionadament estimava.

Poc més gran devía ésser En Carles, qūan Enric Herz anà a Barcelona ; i sentint ponderar el mèrit del gran concertista, demanà per anar-hi. El professor barceloní Jaūme Biscarri, gran amic i admirador dels Isern, s'encarregà d'acompanyar-lo, i finit el concert el va presentar al famós artista. Aquest, admirat de sentir improvitzar i execūtar amb mestría ūn bordegás de pocs anys, li feū preguntar: —Qūi t'ensenya?— El *papa*, respongué En Carles, que aixi va anomenar-lo tota la vida. Pasmat el gran concertista, feu exprés ūn viatge a Mataró, amb tal de poder retre son tribūt d'admiració al geni mūsical de tots dos.

Com calia esperar dels antecedents i conviccions personals de D. Jaume, arribada l'hora de que els seus fills rebessin instrūcció, sense doldre-li sacrificis cuidà de qūe fós complerta i escullida.

En Càndido cūrsà les primeres lletres al col·legi de PP. Escolapis amb lluïment, però sense excel·lir d'ūna manera remarcable.

Després, amb son germà, rebé les lliçons de D. Vicens Cavanilles, l'antic mestre i amic de son pare, el qūi, si bé ja delicat de salūt, no obstant acceptà traslladar-se a Mataró i conviūre amb els Isern una llarga temporada, per a ésser el preceptor dels dos germans.

En Carles feū ràpids avenços i demostrà per les lletres més facil·litat de comprensió qūe entūsiasme. En canvi, Càndido s'aficionà a l'estūdi de les llengües clàssiques i vūlgars de tal manera, qūe prompte va traduir correctament el llatí i parlà amb desembaràs francès, inglès i alemany. Una circumstància sobrevingūda va aficionar-lo, els últims anys de la seva cūrta vida, a la literatura i filosofía tudesques. Son pare l'havia posat d'intern al col·legi de Valldemía, per a completar la seva instrūcció; allí intimà

amb el professor alemany d'idiomes, el qüi, encantat de trobar amb qüi poder parlar correntment la llengüa pròpia, s'aficionà al seu deixeble i el proveí dels seus llibres, encomanant-li ses aficions.

Com si solament esperés portar a bon terme l'edücació dels germans Isern, D. Vicens Cavanilles, acabada la tasca, anà a encaüar-se al seü recés de Lenzburg (Alta Suïssa), on morí molt aviat.

Els dies de la família Isern s'escolaren alguns anys en la paü i benestar d'üna llar privilegiada, on els costüms senzills i el port modest d'üna folgada mitjanía suplien a la opulència, i els goigs intims de l'esperit als afanys de glòria, que sens dübte haürien temptat a la majoría dels qüi es trobessin en similars condicions.

Com de fet, si pare i fill hagüessin pretès fama müundial i l'aplaüdiment sorollós del públic, ben segur qüe l'exhibició de ses meravelloses facültats, e's haüria valgüt triomfs, ovacions i gran profit. Més, lliüres d'ambició, restaren a la ciutat natal: com flairoses flors bosqüetanes, preferiren escampar des de la planta son perfüm, ans qüe lluir en vistoses toies pels salons.

Gens avars de ses habilitats, graciosament satisfeien als qüi podria dir-se qüe a corrua feta, de per tot acüdien a visitar los i früir d'üna emoció estètica incomparable, sentint les celestials melodíes, qüe acompanyant-se reciprocament, pare i fill, ambdós ceguets, sübjugaven els cors dels qüi commogüts les escoltaven.

Mentrestant En Carles creixía en anys i en popülaritat. Era de físic molt agradable; rós, de cabell fi i abundant; ulls blaus, inexpressiüs per la manca de vista; front desembarassat i faccions regülars i agraciades.

Així com son pare mai gosà sortir sol, ell anava pels carrers

qüe sabia de cor, havent-se'ls fet ensenyar de petit, sense altre company qüe üna petita mangala capsada d'or, qüe serva encara senyals de les dentetes qüe en les ratxes d'impaciència la mossegaren. Tots el coneixien i tothom se'l estimava, gaudint se en veüre'l sempre festós i alegre.

Solia portar a la bütxaca ün flajolet, obra de son pare, i se'n servia per anünciar el seü pas davant les cases conegüdes. Un joiós refilet els avisava; quan algú sortia a saludar-lo. sempre en tenia üna per dir i si no portava pressa i li feien avinent, entrava de visita, qüe generalment era curta i sempre büliciosa i cobejada.

Abans dels quinze anys En Carles tocava, amb més o menys perfecció, üna vintena d'instrüments, comprenent-hi els de pülsació, de corda i de vent. Més el seü preferit era el violí, dels qüals en tenia dos, que molt s'estimava. Anomenava a l'un l'*eureta*, per ésser de füsta d'eüra, obra del seu pare i companyó del qüe havia regalat al rei Ferran VII. L'altre era ün süperb Amati (1) del qual n'arrencava harmonioses sonoritats qüe amb encís indefinible fascinaven als oients, transportant-los a les més enlairades regions de l'idealisme estètic.

Arribà en aquest instrüment a üna perfecció tècnica insüperable, no havent-hi dificültat d'execució qüe l'entrebanqüés.

Bé en foren testimonis de vàlua excepcional, qüan vingüeren a Mataró per a visitar als Isern, dos cèlebres concertistes de violí qüe eren tingüts pels caps de brot, en aqüella època. De primer l'holandès Olle-Bull i després l'italià Antoni Bazzini, coincidint ambdós en consignar, amb la seva signatura, qüe'l consideraven digne competidor llur.

En lo escrit fins ara, havem considerat exclüsivament les dots

(1) Nom del seü constrüctor qüe conquerí fama universal a mitjans del segle XVI.

mûsicals d'En Carles, en lo qûe tenien de prodigiós. Si no cregûés ben evident aquest concepte amb lo qûe he referit, l'enfilall d'atestacions i fets, qûe en tants llocs i documents es consignen, sens gran esforç podria multiplicar-se.

Després d'això qûeda per a fer l'examen apologétic de la ûtilització d'aqueixes qualitats que rebé graciosament, sense cap mérit de part seva. Perqûé encara que la Providència l'havia triat per ésser mostra vivent de ses creacions meravelloses, infundint-li aptitûds superiors a les mes encomiástiqûes lloances, En Carles podia deixar que tan admirables facûltats es marcissin en la inacció, si no les hagûés conreûades amb ûn esforç insistent i per això molt meritori.

Per gran que sia el talent natural, si l'incentiû de les nobles aspiracions no desterra la inacció enervant i la mandrosa ociositat qûe'ns sotgen a tothora, hom no pot defugir de caûre en una trista i vergonyosa inferioritat.

Qûants n'havem vist sûcumbir en tals condicions! Sense exercici s'obscûreix el pensament, s'amossa l'intel·ligència i l'ànima totjûst si vola arran de terra. En pocs anys els més grans talents, víctimes de la inèrcia, cauen en la vûlgaritat i en la incûltura.

Ací raû el major mèrit d'En Carles. La falta d'un sentit primordial; la posició, sinó opûlent, folgada de la família; els seûs pocs anys, tot eren invitacions, aparentment jûstificades, per a refusar el treball. Més la seva volûntat conscient i obstinada resistí els afalacs de l'oci, i vencent tots els obstacles, va llançar-se d'hora a ûn magisteri activíssim, a un ver apostolat artistic i cûltûral.

Es ben difícil de preveûre on hauria arribat en el camí ascendent d'aqûeixa ennoblidora empresa, i la inflûència social qûe hagûés pogut exercir amb el seû creixent prestigi, si la mort no

hagués interromput a deshora una existència tan curulla de promeses i esperances.

Tot just, com qui diu sortit de l'infantesa, son temperament quasi frisós de tan actiu ja cercava objecte on esmerçar l'exuberant energía del seu esperit. Gens aficionat a les obres manuals en les quals excel·lia D. Jaume, trobà manera de satisfer la pruïja d'acció que'l trasbalsava, rodejant-se d'amics i deixebles als qui ensinistrar en la música, sa dèria constant.

Amb aquests elements i son entusiasme comunicatiu, aviat pogué organitzar una modesta, però lluïdíssima acadèmia que molt sovint aplegava a casa dels Isern un triat estol de donzelles i jovincels que amb atractiva familiaritat i galanía conreuaven ensems la música i la literatura.

Es molt agradós, al cap de tants anys, retreure noms dels que s'hi reunien, molts dels quals després ocuparen llocs distingits en nostra ciutat o defora. Cal posar a cap de llista als germans D. Terenci i D. Silvi Thòs i Codina; també hi concorrien D. Clorindo Boter, cosí germà d'En Carles, D. Octavi Cuba, D. Joan de Cabanyes, que després va casar-se amb una reneboda dels Isern; els germans D. Josep, D. Melcior i D. Marcel de Palau, aquest últim prematurament arrabassat a les lletres, on molt prometía; a D. Antoni Viada, D. Alvar Camin i als joves clergues Mossén Manuel Blanch, Mossén Francesc Andreu i Mossén Josep Gomis; a D. Nicolau Guanyabens i altres que ben segur m'han fugit de la memòria. De Barcelona n'hi venien també, essent dels més constants el pianista Biscarri, En Dàmas Calvet, En Coll i Vehí i N'Albert de Quintana.

Entre les donzelles, tenia el primer lloc, per ses dots artístiques i veu rossinyolera, la molt respectable Sra. D.ª Dolors Espiell vídua de Viñas, avui dia única supervivent d'aquell escullit aplec,

on figûraven també les germanes d'algûns dels triats joves anomenats abans, i les gentils noies Na Dolors i N'Antonieta Bernadet.

El nom d'aquesta última evoca el record d'ûn episodi sentimental, qûe si bé pertany a la vida íntima, no es titllarà d'indiscreció referir.

Ella era deixeble d'En Carles i ambdós d'ûna edat proporcionada. Com mantes vegades sûcceeix, amb l'avinentesa del tracte nasqûé una mútûa simpatia, qûe no tardà en prendre caràcter d'amistat; i per llei natural exclatà en llûrs cors la guspira qûe de bon principi, escondidament hi encengûé l'amor. Sols s'ho feren i s'ho digueren a gratcient dels pares, qûe no veien amb mals ûlls la inclinació prematûra dels jovincels.

Qûi haûria previst qûe ûn idil·li començat amb aûspicis tan favorables hagûés de finir tràgicament?

Més així ho tenia disposat la Providència Divina, sempre amatent a enviar-nos lo que més convé, per molt qûe dolgûi.

Després d'aqûest període de plàcida benhaurança ininterrûmpuda, començaren pels Isern els dies amargs de la dissort.

Sobtadament ûna malaltía traïdora colpí En Càndido, qûe sota una aparença flórida covava la tûberculosi, qûe a la seva hora va exclatar furient. Pocs mesos hagûé menester per a consumar son estrall.

El dia 28 de desembre de l'any 1858, degudament disposat amb els Sants Sagraments i amb resignació perfecta, morí En Càndido rodejat de bons amics i en mig del desconhort dels seus.

La conformitat cristiana, els consols dels allegats i la mà benèvola del temps, anaven gûarint la crûel ferida moral dels pares. S'havia reprès la vida habitûal de la família, per qûi tornaren a llûir dies serens i rublerts de falagûeres esperances.

Tanmateix les previsions humanes tenen fonaments molt febles!

A despit de les precaucions adoptades per allunyar d'En Carles tot perill de contagi, d'haver-li imposat la privació absoluta de sonar instruments de vent, molt penosa per ell, doncs la flauta li era un dels instruments preferits; sense saber com, un dia li aparegué una tosseta seguida de reumes de sang.

Alliçonat per l'exemple de son germà, tost comprengué la significació del símptoma i va intentar amagar-lo als seus pares, confiant ho reservadament a la seva tia Mundeta. Més aquesta, amb son bon criteri, de cap manera volgué acceptar la responsabilitat d'un secret de notòria trascendència, doncs implicava renunciar als auxilis de la medicina en l'època inicial de la malaltía, quan major eficàcia podrien tenir els remeis.

No cal ponderar l'espaordiment dels pares quan hagueren esment de l'esdevingut; de sobte veieren destruïdes llurs esperances.

El dictamen dels metges establí la realitat d'un dany pulmonar de improbable curació. Passaren setmanes i mesos: el mal, lluny de cedir, de dia en dia accentuava sa malignitat.

En Carles prou s'esforçava en exterioritzar una animació i confiança que no sentía. Les tertúlies casolanes anaven perdent son caràcter alegre i el caire melangiós que contra el voler de tots prenien, va reduir-les finalment a un comerç íntim de bona amistat. S'hi conreuaven encara les arts belles, més ja sense entusiasme, només per aconsolar al malalt, que s'hi delía.

Vingué el temps d'encauar-se a l'habitació i a no tardar l'allitament absolut. Els pares i amics, uns o altres no se'n movien, recant-los de deixar en trista solitud aquella família desolada.

De dia en dia, la fatídica silueta de la mort es dibuixava més precisa en aquelles faccions abans tan animades i expressives;

més encara, en mig de l'extenüació i els sofriments, l'obsessionava la música com si fos el püntal de son esperit, qüe ja defallía.

Dominat per la tristesa li vingüé a la memòria una poesia dedicada a la mort d'una criatüra; i així fou com en ün rapte d'inspiració va posar en música *La poncelleta*.

Pocs dies desprès, aprofitant l'avinentesa de trobar-se junts amb altres amics Na Dolors Espiell i En Jaüme Biscarri, els instà a estrenar-la. Aqüest va obrir el piano, i amb mà tremolosa començà l'acompanyament; a les primeres notes d'aqüella melodía, tan plena de tendresa sentimental, la veü de la cantatriü es nuava i les llàgrimes corrien cara avall dels assistents, mentre algüns sortien, esforçant-se en amagar llür emoció.

Tots pensaven en el cant del cigne, anunci de la próxima mort.

Com la veia venir de lluny, En Carles estava disposat a rebrela serenament, com a ferm cristià qüe era. L'afany qüe'l corprenia, més qüe la consideració del propi traspàs, era d'aconhortar als seüs pares, no deixant traspüar el propi pessimisme, amb tal de mantenir-los viva l'esperança.

Mes qüan ja la realitat, mes poderosa qüe el voler, imposà la certesa d'ün próxim i fatal desenllaç, cüidà d'asserenar-los amb les mes tendres manifestacions d'amor i amb la següretat d'ün reveüre gens llünyà. La seva veü dèbil, però ferma, els exhortava a la resignació, oferint los la perspectiva d'ün dolç i perenne record i l'esperança dels goigs eternals.

Després d'aqüesta escena corprenedora, que mantes vegades he sentit referir per testimonis presencials, on l'ànima selecte i angelical d'En Carles vessà dolls de tendresa, va demanar qüe li administressin els S.S. Sagraments.

Era el capvespre del 27 de Jüny: üna lluïdíssima comitiva, on figürava portant atxa el jovent mataronf, acompanyà Nostre Amo a la casa del malalt plena d'amics i parents.

Finida la patética cerimònia Carles volgúé despedir-se, un per ún, dels seús companys, tenint per a tots ells paraúles de bon afecte i consol.

Els dies següents anà ensopint-se; ja sols la veu de son pare el deixondia. Encara, en breús moments de lluïssor repetí les paraúles del sacerdot que l'exhortava i, a un quart de dues de la matinada, el dia tres de Juliol del any 1862, voltat dels seús i de nombrosos amics, lliurà apaciblement sa ànima a Déú.

En començar el dia, la trista nova va escampar-se per la ciutat i la múltitúd envaí la casa mortúòria. Tot Mataró participava en la dolor dels pares i els feu avinent son condol.

L'enterrament constitúí úna gran manifestació i ún homenatge com mai s'havia vist en la nostra ciútat. Les seves deixebles i les donzelles qúe concorrien a les reunions acadèmiques organitzades i animades per En Carles, volgúeren formar també en el seguici, i úna múltitúd silenciosa i entristida presencià el pas de la inacabable corrúa qúe acompanyava el cadàver.

En arribar al cementiri, úna massa coral composta principalment d'amics i aficionats, amb l'acompanyament de la Capella de Música de Santa Maria, nutrida amb altres músics que s'hi aplegaren, entonà el gran *Requiem* compost exprofés per Mossèn Blanch. (1).

Acabada la fúnebre i emocionant cerimònia els qui hi assistiren varen retornar a la ciútat commoguts i en silenci, plé son cor de la recança del desaparegút i de llástima pels que quedaven.

(1) Aqúesta obra magna de Mossen Blanch no fou completada fins a l'Octubre del mateix any. Sols úna petita part va cantar se'n al acte del enterrament d'En Carles. Son aútor, tan íntim d ls Isern, en les emocions d'aqúells dies tràgics en capí l'argúment, basat en ún expressiú *Responsori* de les matines del Ofici de difunts. La compenetració amb la lletra es perfecta; la música descriu amb

patétiqûes harmonies el trasbals de la mort, el sentiment dels qûe ploren, les angoixes de l'ànima cridada a jûdici; a les paraules del text sagrat *estic tremolós i temo* hi aplica el motiû de *La Poncelleta* per acabar amb la visió de l'ànima ja admesa al cel, on entra en mig de l'abrandament de les campanes tocant a mort i el cor dels àngels i benaventurats que la reben joiosos, glorificant a Deû.

La execució d'aqûesta gran obra mûsical reclama molts elements vocals i orqûestrals. Això ha fet que se'n hagin donat molt poqûes audicions complertes. La primera foû qûan els fûnerals del Papa Piûs IX; també es va cantar en els de nostre compatrici En Josep Codina, prenent-hi part activa la Banda Mûnicipal de Barcelona, qûe llavors dirigia el Mestre Rodoreda.

Ademés de l'obra de Mossén Blanch, la mort d'En Carles va inspirar a nostre eximi compatrici En Silvi Thòs i Codina una elegía, premiada en els Jocs Florals de l'any següent; i al llorejat poeta En Dàmas Calvet l'epitafi que figûra en el nínxol on reposen les despûlles mortals del genial músic, ben prematurament arrabassat a l'amor dels seûs i a l'admiració de quants el coneguêren.

MUSEU ARXIU DE SANTA MARIA
Centre d'Estudis Locals de Mataró

III

VELLESA DE D. JAUME ISERN

No hi ha paraûles ni imatges proû expressives qûe puguin descriûre la violència de la do'or d'aqûells pares, als qui el traspàs del seu últim fill deixava en llastimosa solitûd i amb la recança pel esfondrament de la il·lusió d'un pervindre gloriós, qûe ses dots genials aûguraven a Carles.

Sols la serenitat, mantingûda invariable per la resignació cristiana, la elevació del caràcter i la mútûa amor, pogûeren impedir que en ses ànimes torturades hi niés la desesperació.

Però la vida del matrimoni en restà definitivament amargada. Només el desconsol podia omplir el bûit que hi deixà, perenne, la mort dels fills.

Retrets del món, aqûells vellets atuïts per la desgràcia, anaven minvant el cercle de les seves relacions i es confinaren, com qûi diû, a la intimitat de la llar. La casa, poc abans plena d'animació i de bullici, quedava definitivament en el silenci i la trisior

Donya Carlota, quelcom valetûdinària, no surtia sinó per anar

a l'església; i el senyor Isern cercà en el compliment del deure, en el conreu de l'esperit i en els treballs manuals, un remei a son greu desconhort.

Sols el caràcter animat i decidit de donya Mundeta tonificava l'aclaparament d'aquella família desolada. A una gran bondat acoblava un temperament festiu i una abnegació portada fins el sacrifici. Estimant als seus amb passió i sens ombra d'egoisme, havia participat en grau màxim de les penes que'ls afligiren i es delía per a fer menys feixuga la que ara els oprimía.

El retraïment que D. Jaume Isern havia establert com sistema de vida habitual, no fou obstacle a que seguís prestant concurs afectiu i personal a les obres de cultura i progrés que tenia a son abast. Un home com ell, al qui Déu havia concedit una gran potència intel·lectual, que amb treball intens i perseverant conreuava des de la infantesa, no podia desfer-se del proselitisme actiu que empeny a afavorir i encoratjar les institucions endreçades al foment de la instrucció i al avenç social.

Seguí, doncs, figurant en la junta del «Ateneo Mataronés», societat en que s'havia refundit la de «Amigos de la Instrucción» creada l'any 1854. Amb la seva presència i aplaudiments encoratjava a la juventut mataronina, que hi donava lluïdes sessions literàries i musicals. Per alguns anys l'Ateneu fou l'eix de la cultura ciutadana, essent el primer que va introduir en nostra ciutat escoles nocturnes gratuïtes per a la classe obrera.

Així mateix figurà D. Jaume Isern entre els fundadors de la «Caixa d'Estalvi» inaugurada l'any 1863, quan hagué arribat la autorització del govern de Madrid... solicitada el Setembre de l'any 1859, quatre anys abans!

Fou també fundador i vice president de la «Biblioteca Popular», anexa al «Ateneo», des de l'any 1865; institució benemèrita, per in-

cúria de tots avui dissolta i perduda, com tantes altres que il·lustraven i dignificaven a Mataró.

Això si, després de la mort d'En Carles, D. Jaume arreconà el violí i els altres instruments de música, que deixà en pregon oblit. Solament assegut en la cadireta de l'orgue, en cumpliment del deure, sense traves deixava volar la inspiració per les enlairades regions del art diví a ben pocs accesibles, traduint en exuberants i encisadores harmonies els records que brollaven fervents de son interior.

Feia bo sentir-lo improvitzar amb inesgotable facúndia genials psalmòdies, on l'esclat o la delicadesa de la música, just s'avenía a la lletra dels cants litúrgics; o esplaiar-se en els ofertoris i punts de meditació, on mes folgadament l'inspiració podia desplegar-se. Cercant sempre nous efectes de sonoritat, en mil combinacions acoplava els registres i amb tal mestría pulsava els teclats i petjava les contres, que ben pocs organistes han assolit la seva perfecció técnica.

Els defectes i desperfectes de l'orgue de Santa Maria, que els anys i l'ús havien malmés, reclamaven amb apremi reparacions de molta importància. Així ho reconeixia la Junta d'Obra Parroquial; mes com el seu estat económic no li permetés desprendre la quantitat indispensable, demorava l'adob per un temps indefinit. Llavors D. Jaume resolgué fer-ho per son compte, i del propi pecuii en va pagar quasi la totalitat del cost, esmerçant-hi bons milers de pessetes. I encara, de cops, hostatjà al orguener barceloní En Gaietà Vilardebó i la seva filla les setmanes, i no foren poques, que va treballar en la important reforma.

Per aquells temps va establir-se, per a mi, la habitud de passar a casa dels Isern les hores que deixaven vagatives les tasques escolars.

L'antiga amistat d'ambdues families va fer-ho avinent; ademés,

convenia anar sùbstituint a En Llùis Viada, deixeble preferit i ensems secretari particùlar de D. Jaùme, doncs comensava a tenir nombroses lliçons de música pel seu compte, tot i dedicant-se amb afany al piano, en qùal instrument arribà en breu a adqùirir ùn domini absolut i ùna pùlcra execùció, que no desdeia de la dels millors concertistes.

Amb ell vaig compartir la tasca d'acompanyar a D. Jaùme qùan sortia i preferentment en servir-li de lector. Vaig estrenar-me en aqùesta feina amb la traducció castellana de l'obra famosa del baró de Hùmbolt, titulada: *Cosmos o Descripción física del mundo.* Me'n resta viù el record, per la violència qùe representava per ùn xicot de deu anys empassar-se una obra extensa i tan superior a la comprensió i gùst infantívols.

Prou ho endevinava D. Jaùme; i amb tot lo qùe hi fruïa, sovint em feia tancar el llibre per anar-se'n a feinejar al obrador.

La seva vida s'escolava, llavors, ordenada amb ùna monacal regularitat, que li vegí observar constantment els anys successius, fins a la seva mort.

Era molt matiner. Fos conveniència o afició, en tot temps del any a les cinc ja era llevat. Un cop vestit, feina qùe despatxava prest, doncs en despùllar-se tenía la precaùció de posar la roba ben col·locada, sempre al mateix lloc, encenía ùn llùm d'esperit de ví i es preparava ùna tassa de café ben fort. Amb l'additament de mig cigar, aquest era el seù únic, invariable desdejùni. Es d'advertir qùe no fùmava sino cigars «pùros» mig partits: mai n'hi vegí fumar-ne ùn de sencer.

Consùmit son lleù refrigeri, començava el jornal ocùpant-se en obres d'ebanisteria o de torner, de les qùals en tenía sempre a pùnt o començades. Respectant la sòn dels demés, si bé els de la casa tots matinejaven, les feines que reservava per les hores primerenques eren el pùlir amb paper de vidre o envernissar. Verament

sorprenía com, només valent-se del tacte, aconseguís donar a la fusta una lluïssor tan brillant i amb tanta igualtat repartida.

Per l'estada a casa vestia una bata llarga de quadrets blaus, ben closa de coll i punys. Així garantia el trajo interior de la pol-sina i les taques, ben fàcils d'aplegar en aquelles feines.

Entretingut en elles, amb les quals beneficiava a la família i amics, als qui abundosament proveïa de tauletes, gerros tornejats, palillos de fer mitja, devanadores i mil altres objectes de utilitat i ornament, esperava l'hora d'anar a l'orgue. En sortir de l'església solia visitar a sa germana D.ª Miquela, mare de l'advocat D. Clorindo Boter de venerada memòria, o algun altre parent o persona de la seva intimitat.

Si retornava dejorn a casa, feinejava o sentia llegir, esperant que arribessin els deixebles per a la lliçó de música. Finida aquesta, dinava parcament; en haver près cafè i fumat el mig cigar de consuetud, feia una curta migdiada.

En deixondir-se reprenia les labors manuals, i entre aquestes i la lectura, venia l'hora d'anar a tocar l'orgue en les funcions de la església, quan n'hi havia. Sopava a les vuit i en acabat, reunides la seva família i la meva, s'establí el costum d'entretenir en lectures amenes el temps, fins a les deu.

Aquesta distribució del dia, era com una pau'a invariable; les modificacions quasi podien reduir-se a les visites dels amics o admiradors forasters que, apesar del seu estudiat retraïment, acudien encara, de tant en tant. Eren sempre rebuts amb senzillesa i cordialitat. Contemplaven la casa i les obres de D. Jaume, arreu escampades. No escatimava els autògrafs, breus, sempre intencionats; però raríssimes vegades, i sols tractant-se de músics, improvitzava quelcom en el piano.

Així lliscava la seva vida, monòtona, mancada d'il·lusions i reclosa en el passat llunyà, tan intensament viscut.

La seva conversa, qüan no era cohibida per les conveniències del tracte, voltava qüasi sempre entorn dels invents científics o indüstrials, qüe següia amb gran interès. Poqües vegades retreia episodis personals, i hom defügia preguntar ni per la íntima emoció que els records li despertaven.

Sobre tot parlant d'En Carles (del qüi n'hi sentírem contar algünes de les anècdotes transcrites) no podia contenir el plor, per molt qüe s'esforcés en servar la serenitat. I en sentir com explicava la patètica despedida del seü fill moribünd, molt dür de cor fora el qui no es sentís pregonament commogut.

Si en aquest darrer període de la seva existència pecava de tacitürn i poc falaguer en el tracte habitüal, fora de la amistat, en canvi tenia per a la seva esposa atencions delicadíssimes i d'üna suavitat protectora qüe talment a voltes semblaven revestir ün caràcter paternal.

Potser era l'aplicació d'ün concepte que sovint es complavia en manifestar, considerant qüe les dones, per la senzillesa del seü cor i la simplicitat de llür vida, per molts anys qüe tingüessin eren sempre nenes.

Flac de complexió, al temps del meü record, era D. Jaüme d'estatura més qüe regülar, gens corbada pel pès dels anys. El cap venerable, fornit de cabells blancs, sedosos i tallats curtets. Front ample, i amb fondes arrügües; ülls büits, essent la nina del esquerrs ün manyoc deforme, testimoni de les delicadíssimes operacions sofertes en la joventut; nas aguileny de marcada prominència; faccions molt expressives, cairüdes, traspüant energia; i cara sempre afeitada.

La séva indumentària era la üsual de les persones de posició acomodada, en aqüella època; trajo negre, de levita i barret de copa alta. Usava bastó de canya americana, amb püny de marfil tornejat; duia rellotge de plata sense vidre, i axí palpant les büsques

coneixia l'hora, tan ràpidament com si les veiés. Mai usava guants, ni al pic de l'hivern, perquè havent se de refiar en totes ocasions del tacte, no sofria rès que pogués amossar-ne la sensibilitat.

Tanmateix en aquest concepte aventatjava de molt a Carles, en qui la perfecció sensorial va concentrar-se tan portentosament en l'oïda.

La del palp no fou menys notable en D. Jaume Isern. Apreciava diferències mínimes de temperatura, ressalt i pes, lo qual, a més de servir-li en la pràctica usual i en l'exercici de les arts p'àstiques, li permetía subtileses i primors incomprensibles, com reconèixer les persones no més encaixant-hi o passant-los la mà per la cara, i distingir amatent la moneda falsa.

Això em fa memòria d'una divertida escena, de que vaig ésser complagut espectador.

Acostumava D. Jaume rebre el lloguer de les cases que tenien, i en lliurava rebut de sa mà, fent ús d'un dels aparells que havem descrit en el capítol que tracta de la seva joventut.

Un llogater nou, a qui el trimestre anterior degué xocar veure que cobrés un cec, vingué a pagar el que li vencía. Portava la quantitat en monedes de deu rals, llavors molt en curs. El senyor Isern, tot contant-les, en separà una i digué després en tò de plena seguretat:—El compte està bé, però aquest mig duro és fals. L'estorament de l'altre, mirant-se'l amb ulls esparpillats, manifestava prou que ho creia pur art de bruixería.

Tal volta aquesta perfecció del palp contribuí a que D. Jaume s'aficionés a la frenologia. En Marian Cubí i Soler, que va ésser-ne l'apòstol convençut en nostra terra, l'inicià en aquesta doctrina, avui considerada carent de base científica, en la minuciositat de les preteses localitzacions de les facultats anímiques, intel·lectuals o afectives. Més, com alguna de les qualitats predominants

en ûn sûbjecte pot tradûir-se vagament en la configûració del crani, lo cert és qûe el sistema fruí ûna llarga temporada del favor públic. Mentre visqué, sovint portaven al senyor Isern criatûres perqûè els palpés el cap i dongués consell sobre llurs disposicions i aptitûds; en lo qual benèvolament s'avenia a complaûre a qûi li demanava.

Per cert qûe ûn dia hi comparegûé amb aqûest propòsit el pare de N'Albeniz acompanyat del seû fill, després famós músic i compositor, qûe tindria llavors ûns vuit o deû anys. El senyor Isern, després d'examinar-lo, no dûbtà en assegûrar que tenia grans disposicions per la música i aconsellà que'l dediquessin al conreu de l'art diví. Bé és veritat que pogûé contribûir a tal jûdici la circûmstància de que abans el xicotet havia tocat en el piano, de memòria, la sonata *pàtetica* de Beethoven; lo qûal, de per sí, era ja d'un gran valor demostratiu.

Qûan explorava en la closca del crani la topografía de les protûberàncies i depressions qûe li servien per a fonamentar son dictamen frenològic, solia acabar passant lleûment i detingûda la mà per la cara. Això li bastava per fer-se càrrec de les fesomíes amb tots els detalls; de manera qûe no sols comprenia si la criatûra era ben o mal paregûda, sinó qûe el feia capaç de reconèixer-la després, empleant el mateix procediment.

De l'exactitûd com arribava a capir els menors detalls d'ûna fesomía, en donen fè les silûetes en fûllola i els objectes tornejats, com punys de bastó, acabaments d'ûrnes i estoigs, on s'hi veû reproduït el perfil de persones conegûdes.

El primer assaig el feu amb un bûst del papa Pius IX, i de cop i volta li reïxí d'ûna semblança perfecta.

Es indiscûtible, veient les seves obres, qûe en l'art de tornería havia assolit ûna perfecció no sûperada.

Estava en freqüents relacions de companyonia amb En Fûrest

del carrer del Regomir, tingut pel primer torner de Barcelona, a qui mantes vegades es prestà a treure de compromís, confeccionant per encàrrec seu boles de billar.

Quan jo era estudiant en la Facultat, els servia de recader portant de l'un a l'altre objectes, que representaven altres tants problemes a resoldre. D'ells recordo, entre els confeccionats per D. Jaume, gerros en la cavitat dels quals es movia lliurement una bola perfectament llisa i envernissada, d'un diàmetre superior al de la boca; estoigs cilíndrics de tan exacte paralelisme, que una rotllana de fusta a mida exacte hi baixava amb lenta suavitat per la resistència que l'aire oferia; argolles per a tovalló, rodant una dintre l'altra i objectes per l'estil, de molt difícil execució, fins per artesants hàbils i plenament dotats de vista.

Encara que la minva de forces característica de la vellesa li feia més dificultoses les obres de fuster i ebanistería, no per això les tenia del tot abandonades. D'aquell temps son dues grans taules rodones, de caoba, altra quadrada de cirerer, una premseta per fer vi i moltes obres del mateix ram però de menys importància.

Quan de vespres treballava en son obrador, venia de nou sentir-lo ribotejar, picar, serrar o tornejar a les fosques; mantes vegades els qui en tals ocasions anaven a visitar-lo, oblidant la ceguera que'l mantenía en perpètues tenebres, s'estranyaven de que treballés sense llum.

El que feia angúnia era veure-li desbastar la fusta amb l'aixa; perquè a cada cop li calia verificar amb l'altra mà la feina feta, i com posava els dits tan acostats a l'eina, movent-los amb gran llestesa, era de témer que a l'hora menys pensada se'ls escapcés. Però, en tants anys de tracte diari, no recordo que ni una sola vegada prengués mal, cosa certament extraordinària, fins en altre que no fos orb, i ben demostrativa de la seva habilitat i de l'atenció que posava en el treball.

Parlant de D. Jaume, algun dels seus biògrafs consigna com a particularitat molt remarcable, que tingués perfecte coneixement del que són l'espai i les grans masses, coses que sols intuïtivament podia apreciar, sens altre medi d'informació que lo que n'hi diguessin o llegissin. Mancat de vista, no podia saber-ho per pròpia ciència; i sense aquesta comprovació personal, sembla impossible que arribés a adquirir-ne el plè concepte que demostren algunes de les seves obres plàstiques.

Per a nosaltres, dotats de vista, és molt fàcil capir el que és una muntanya, un arbre o una distància; i una senzilla comparació mental ens permet proporcionar la grandària. Més, si no poguèssim utilitzar altres dades que les limitadíssimes del palp, en lo referent a magnitud i espai, bé es deixa entendre quant imprecís quedaria nostre coneixement en aquest ordre d'idees.

Doncs bé: per a capir el domini de la realitat que sobre aquest punt posseïa el Sr. Isern, retreuré dos fets que plà ho demostren.

Li feren present d'unes soques de ginebró, fusta de vetes virolades que solia utilitzar per a objectes de tornería. Més eren tan rebordonides i rebotoses que li semblà temps perdut el que calia esmerçar en desbastar-les. Dubtant si les estellaría pel foc, se li ocorregué escarrotxar-les per què amb lleus modificacions imitessin roquissers enturonats. Al cim de l'un hi posà un Crist i al de l'altra una torre tornejada; ambdós resultaren acabades imitacions del natural.

Ni és menys instructiu l'altre fet a que em refería. Per esbargiment dels seus, adquirí una peça de terra al peu de la Riera de Cirera; volent-hi edificar una petita casa, amb la fusta de capses de puros en feu una maqueta, exacte en proporcions i detalls. De manera que triat el punt en que sentar la construcció, al mestre d'obres no li calgué sinó traduir a les proporcions degudes el petit model.

Detall ben notab'e, si es considera que el projectista era cec de naixença: a cada ûna de les façanes s'obra un gran portal, amb vidrieres fins arran de terra, pel bon esplai de la vista.

Aqûesta agûdesa de comprensió i ûna gran memòria expliqûen com, sense poder estûdiar en llibres, D. Jaûme arribés a adqûirir grans coneixements enciclopèdics i ûna cûltura fins superior a la de molts homes de carrera.

Ja havem referit com reconeixia les fesomíes que havia palpat, encara qûe hagûés passat temps. Altra mostra, ensems de bona memòria i fina observació, solia donar-ne la diada de les Santes.

Molts mataronins residents a fora, venen per festes a visitar la ciûtat nadiûa. Algûns d'ells i altres forasters coneguts anaven a trobar-lo a l'orgue, a l'hora de l'Ofici. Tantost els sentia pujar l'escala o petjar el saló qûe precedeix a la cambra de les manxes, ja els saludava pel seû nom, endevinant-los pel trepig, encara que fés anys qûe no els hagûés tingût davant.

Tanmateix és ben notable que conservés la plenitûd de la memòria en edat ja avançada, essent aquesta la facultat mental qûe primer falla en la decadència senil.

Recordava ûn dia els temps llûnyans del 1818 al 20, quan vivia en la casa de D. Vicens Cavanilles, amb el famós dramatûrg i poeta, Leandre F. de Moratín. Parlava de la facilitat amb qûe aqûest componía els versos, contra la seva habitûd, qûan el corprenía una forta emoció; i posà per exemple qûe al rebre notícia de la mort de Melèndez, dedicat a sa memòria, en menys de dûes hores, compongûé ûn sonet qûe va recitar-me i a prec meû escrigûé. Conservo encara la còpia: passat d'ûna esmena i el canvi d'ûna sola paraûla, és exacte al pûblicat en les obres d'aqûell autor.

No cal dir si tan precís era en remembrar fets i versos, qûant més ho seria en lo atenyent a la música.

Pot donar ne la mida ùn incident graciós, ocorregùt envers l'any 1873.

Al temps de la revolùció qùe destronà a Isabel II, prengùé increment en nostra terra la propaganda del esperitisme. N'era seguidor i panegirista un dels seus antics deixebles. Aqùest s'hi presentà un dia per assabentar-lo de qùe en ùna sessió havien evocat l'esperit d'En Carles, qui, com a mostra d'aùtenticitat personal, va dictar ùnes frases mùsicals qùe, si ho permetés, tocaría en el piano. Accedí el Sr. Isern a la pretensió, més a les poques notes l'interrompé brùscament:

—Això és ùn insùlt, digùé. En Carles era incapaç de pendre rès a ningú.

—No l'entenc, feù l'altre estorat, no atinant a qùe anava.

—Lo qùe tocaves és d'ùn noctùrn de Chopin. Si t'han ensarronat, amb mi no passa.

Es de saber que'l nocturn en qüestió, sols ùna vegada l'havia sentit a En Biscarri, molts anys enrera.

Qùinze en feia del traspàs d'En Carles, qùan la mort petjà novament la casa per emportar-se'n D.ª Mundeta, la germana que de bon començ havia compartit els goigs i les penes del matrimoni.

Morí d'una malaltía llarga, molt penosa. En el cùrs d'ella, sobretot en rebre Nostre Amo, qùe li portaven sovint, repetidament manifestà el desig de morir en una festa de la Verge. Son prec foù atès, doncs va finar el dia de la Mare de Déù dels Angels (2 d'Agost) de l'any 1877. Amb son caràcter decidit i jovial havia sigut el pern qùe sostingùé l'ànim dels pares als dies d'engúnia, rubierts d'ansietat i dolor, qùan les malaltíes i traspas dels fills.

Així foren privats aquells dos vellets de les complacències de tan bona companyia i restaren en més pregona solitùd.

Ni tardà l'infortuni a colpir amb noves escomeses els seus cors atribulats.

Cap a l'hivern del mateix any, D. Jaûme sofrí ûna sombra de feridûra, que prengué al costat esqûerre. Per bastants dies el privà de sortir, sûplint-lo a l'orgûe el deixeble estimat, En Llûís Viada.

L'anava a escoltar, qûan pogûé sortir, i fruïa anticipadament pensant que en definitiva seria el seû successor.

Amb temps ses mans pogûeren reprendre el teclat, si bé l'entorpiment de la mà esqûerra el privava de llûir la primitiva execûció.

Com si la Providència volgûés posar a prova la resignació d'aqûell esperit, retut sempre més per la mort d'En Carles, greûs contrarietats anaren pesant sobre d'ell.

Pel Març de l'any 1878 caigué de l'escala i va fractûrar-se el coll del fémur. Moltes setmanes de llit, en immobilitat absolûta i amb un pès al peu, foren indispensables per a gûarir-lo. Quan pogûé llevar-se i donar amb crosses algûns passos, la primera visita fou a l'obrador, que li venia planer, i aviat començà a donar-se feina. Més, qûan limitada era la qûe restava al seû abast!

Pel prompte, ni tornejar ni fer rès que exigís l'estada a peû dret. Un dia volgué aixecar-se de la cadira on seia, i palpant bûscà les crosses; no trobant-les a mà, es va arriscar a caminar sol. Als primers passos li fallà la cama i caigué violentment a terra.

Aqûest nou traûmatisme va tenir conseqüències fatals. Retrûcat de ferm el recent focûs de la fractûra, se'n seguí ûna inflamació del joc de la cadera. Foû precís tornar al repòs del llit i ja no pogué moûre-se'n més.

Mesos i mesos passaren per ell en aquesta sitûació verament llastimosa: inactiu en absolut, sempre en tenebres i en constant immobilitat.

Si degué sofrir en aquelles interminables hores, destrenant els records d'una vida tan rublerta d'esperances fallides i de penes fibladores!

Privat dels consols de la música i de la íntima satisfacció d'ûn treball aprofitat, sols la lectura podia aconhortar-lo en la solitûd qûe'l rodejava. Més ni això se li feû gaire avinent. En Llûís Viada, en substituir-lo a l'orgue i donar lliçons de música, que no eren poques, esmerçava tot el dia i n'hi faltava; vaig qûedar sol de lector, esmerçant en la tasca els lleûres qûe'm deixava l'exercici professional, sobre tot les vetlles, que passàvem reûnides ambdûes famílies

Fossin com fossin els seûs sufriments físics i morals (bé es deixa entendre qûe no serien pocs ni lleus) mai una qûeixa sortí dels llavis de D. Jaûme; parlava poc, més sempre rebia falaguer als qûi el visitaven, i conservà ûna placidesa inalterable fins l'hora tràgica de la mort, qûe verament foû per ell la de la redempció.

Extenûat i decandit de forces, una repetició de la hemorràgia cerebral posà fi ràpida a sa vida, donant-li lloc només a rebre el Sagrament de l'Extremaunció: en el curs de tan llarga estada al llit el Sant Viàtic se li administrà repetidament.

Morí a un quart de vûit del matí, el dia 18 de Jûliol de l'any 1880.

A D.ª Carlota ja no li qûedaven llàgrimes per a plorar: arraulida i trista, visqué reclosa i delicadíssima de salût, fins el 31 de Gener del 1883. El dia 25, veient-se inevitable la fi qûe de tant temps la sotjava, li foren administrats els Sants Sagraments, qûe rebé amb pietós fervor. El seu organisme poc robûst, minat pels anys i anorreat amb la pèrdua sûccessiva de tots els éssers als qui havia consagrat el culte de son cor sensible i amorós, va rendir-se sûaûment. Sense agonía, la seva ànima fûgí d'aquest món, qûe per ella ben justament mereixia anomenar-se vall de llàgrimes, amb la cristiana esperança de que anava a reûnir-se eternalment amb els seûs amats.

En ses disposicions testamentàries D.ª Carlota destinà cinquanta mil pessetes a la construcció d'una nova capella del Santíssim en l'església parroquial de Santa Maria. La seva germana, que la feu hereva de lo seu, oralment li havia manifestat el desig de que al morir llegués cinc mil duros a l'esmentat objecte. En cumplir l'encàrrec, D.ª Carlota en doblà la quantitat. Així començaren les obres de la nova capella, que les almoines successives permeteren construir amb l'actual sumptuositat.

—

Finida la tasca, per posar-hi punt, rès em sembla més oportú qne transcriure les frases amb que acaba la seva biografia dels Isern, nostre eximi compatrici En Terenci Thós:

»Noms com aquests son nostra gloria, y devem ensenyar á »tothom a tenir-los en la memoria, en els llabis y en els cors, »perqué honrant axís nostra ciutat als fills insignes que l'han »honrada, sia ella per tots els pobles, com s'ho mereix ara y »sempre enaltida y exalsada».

MUSEU ARXIU DE SANTA MARIA
Centre d'Estudis Locals de Mataró

DIARI DE MATARÓ

Preu: 1 pesseta